

Пугач С. І.,
аспірантка

Донецького державного університету внутрішніх справ

ВІКТИМОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЖЕРТВ ЖІНОЧОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

VICTIMOLOGICAL CHARACTERISTICS OF VICTIMS OF FEMALE CRIME

У статті зауважено, що у сучасних умовах розвитку суспільних відносин віктимологічний підхід до вивчення жертви злочину набуває особливого значення як у теоретичному, так і в практичному аспектах протидії злочинності. Проаналізовано, що такий підхід ґрунтується на дослідженні ролі жертви у генезисі, механізмі та наслідках кримінального правопорушення, а також соціальних, психологічних та інших факторів, що зумовлюють віктимність та віктимну поведінку жертв кримінальних правопорушень. Визначено, що жертва у правничій науці досліджується у загально-соціальному, правовому та кримінологічному вимірі і розуміється, як соціальний суб'єкт, що зазнає фізичної, моральної або матеріальної шкоди внаслідок злочинного посягання. Також встановлено, що під жертвою розуміється особа (фізична чи юридична), якій унаслідок суспільно небезпечних діянь злочинця завдано фізичної, майнової, моральної шкоди (для фізичної особи) чи спричинено шкоду її діловій репутації (для юридичної особи), або істотно порушено її основні права внаслідок злочинних дій або бездіяльності, та яка визнана такою в процесуальному порядку.

Визначено, що віктимологія, яка розглядає жертву (потерпілого) не лише як об'єкт злочинного посягання, а й як активного суб'єкта, що може впливати на формування злочинної ситуації, дедалі більше визнається ключовим напрямом у кримінології. До предмету вивчення кримінологічної віктимології віднесено: віктимологічну характеристику жертв кримінальних правопорушень, причини та умови, які сприяють становленню потерпілого, їх роль у механізмі злочину, особистісно-ситуаційну природу взаємодії жертви та злочинця під час вчинення кримінального правопорушення, механізм запобігання кримінальним правопорушенням на індивідуальному рівні жертви, відшкодування шкоди завданої кримінальним правопорушенням потерпілій особі. Проаналізовано важливе значення віктимності у дослідженні жертви злочину та здійснено класифікацію жертв кримінальних правопорушень, яка включає поділ за ступенем віктимності, типом поведінки, віком, морально-психічною спрямованістю та соціально-рольовими особливостями.

Підкреслено, що жертвами злочинів, вчинених жінками, найчастіше стають особи, які характеризуються високим ступенем вразливості та/або довірливості, оскільки жінки-злочинці часто використовують методи обману, маніпуляції та довірчих відносин, а також фізичну перевагу над слабшими особами. Виділено основні категорії жертв жіночої злочинності: немовлята, діти дошкільного та молодшого шкільного віку (0–12 р.); особи похилого віку (60+р.); жертви з високим соціальним статусом або матеріальним достатком; жертви, які опинилися в непередбачених обставинах; жертви кримінальних правопорушень, скоєних жінками у результаті здійснення їх професійної діяльності. Визначено, що комплексний віктимологічний аналіз жертв жіночої злочинності дозволяє глибше зрозуміти механізми злочинної поведінки та взаємодії «злочинець – жертва», а також розробити більш ефективні стратегії запобігання злочинам, мінімізації ризиків віктимізації та захисту прав потерпілих, забезпечуючи адресну допомогу і вдосконалення методів розслідування жіночої злочинності.

Ключові слова: віктимологія, жертва злочину, віктимність, жіноча злочинність, віктимологічна профілактика, механізм злочину.

The article notes that in modern conditions of social relations development, the victimological approach to studying the victim of a crime acquires special significance in both theoretical and practical aspects of crime counteraction. It is analyzed that this approach is based on the study of the victim's role in the genesis, mechanism, and consequences of a criminal offense, as well as social, psychological, and other factors that determine the victimhood and victim behavior of victims of criminal offenses. It is determined that in legal science, the victim is studied in a general social, legal, and criminological dimension and is understood as a social subject who suffers physical, moral, or material harm as a result of a criminal encroachment. It is also established that a victim is understood as a person (natural or legal) who, as a result of socially dangerous acts of a criminal, has suffered physical, property, or moral harm (for a natural person) or damage

to their business reputation (for a legal person), or whose fundamental rights have been significantly violated as a result of criminal acts or omissions, and who has been recognized as such in a procedural manner.

It is determined that victimology, which considers the victim (injured party) not only as an object of criminal encroachment but also as an active subject who can influence the formation of a criminal situation, is increasingly recognized as a key direction in criminology. The subject of criminological victimology includes: victimological characteristics of victims of criminal offenses, causes and conditions that contribute to the victim's formation, their role in the crime mechanism, the personal-situational nature of the interaction between the victim and the offender during the commission of a criminal offense, the mechanism for preventing criminal offenses at the individual level of the victim, and compensation for harm caused by criminal offenses to the injured person. The significant importance of victimhood in the study of crime victims has been analyzed, and a classification of victims of criminal offenses has been carried out, which includes division by degree of victimhood, type of behavior, age, moral and psychological orientation, and socio-role characteristics.

It is emphasized that victims of crimes committed by women are most often individuals characterized by a high degree of vulnerability and/or trust, as female offenders often use methods of deception, manipulation, and trusting relationships, as well as physical superiority over weaker individuals. The main categories of victims of female crime are identified: infants, preschool and primary school children (0–12 years old); elderly people (60+ years old); victims with high social status or material wealth; victims who find themselves in unforeseen circumstances; victims of criminal offenses committed by women as a result of their professional activities. It is determined that a comprehensive victimological analysis of victims of female crime allows for a deeper understanding of the mechanisms of criminal behavior and the "offender-victim" interaction, as well as the development of more effective strategies for crime prevention, minimization of victimization risks, and protection of victims' rights, providing targeted assistance and improving methods of investigating female crime.

Key words: *victimology, crime victim, victimhood, female crime, victimological prevention, crime mechanism.*

Постановка проблеми. Сучасні трансформації суспільних відносин та їх вплив на структуру й динаміку злочинності об'єктивно зумовлюють необхідність перегляду парадигмальних підходів до вивчення кримінальних правопорушень. У цьому контексті віктимологічна проблематика, сфокусована на особі потерпілого, набуває особливого значення як у теоретико-методологічному, так і в прикладних аспектах протидії деліктній поведінці. Незважаючи на традиційне домінування антропоцентричного підходу в кримінологічних дослідженнях, що акцентується переважно на особі правопорушника, зростає емпірична та концептуальна потреба в поглибленому аналізі ролі жертви у генезисі, механізмі та наслідках злочинних посягань.

Дослідження віктимологічних аспектів злочинності, зокрема жіночої, є актуальним з огляду на те, що жіноча злочинність, часто пов'язана з використанням обману, маніпулятивних стратегій та експлуатації довірчих відносин, а також фізичної переваги над уразливими особами, становить унікальний виклик для системи кримінальної юстиції та суспільства в цілому. Розуміння віктимогенних чинників, що визначають схильність певних категорій осіб до віктимізації з боку жінок-правопорушниць, є імперативом для розробки та імплементації ефективних заходів віктимологічної превенції.

Дослідження віктимологічної характеристики жертв жіночої злочинності має значну наукову та праксеологічну цінність, оскільки сприятиме формуванню цілісної системи знань про віктимологічні характеристики жертв жіночої злочинності. Отримані результати дозволять не лише верифікувати існуючі теоретичні концепції, а й розробити емпірично обґрунтовані рекомендації для оптимізації політики запобігання злочинності кримінальної юстиції. Це включає перехід від реактивних заходів до проактивної віктимологічної профілактики, що передбачає зниження індивідуальної та групової віктимності, мінімізацію ризиків віктимізації та підвищення рівня захисту прав потерпілих. Аналіз типології жертв жіночої злочинності дасть змогу прогнозувати потенційні віктимологічні ризики, а також розробляти адресні програми підтримки та ресоціалізації для найбільш уразливих соціальних груп, таких як неповнолітні, особи похилого віку, а також індивіди, що опинилися у критичних життєвих обставинах. Таким чином, комплексний віктимологічний аналіз сприятиме не лише поглибленню наукового знання, а й формуванню безпечнішого суспільного середовища.

Мета статті полягає у дослідженні віктимологічної характеристики жертв жіночої злочинності.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку суспільних відносин віктимологічний підхід до вивчення жертви злочину набуває особливого значення як у теоретичному, так і в практичному аспектах протидії злочинності. Віктимологічний підхід до дослідження жіночої злочинності відрізняється від традиційних кримінологічних досліджень, які зосереджуються переважно на особі злочинця, і ґрунтується на дослідженні наступних ключових моментів: жертва злочину, її роль у генезисі та механізмі кримінального правопорушення, а також, наслідки кримінального правопорушення для неї; соціальні, психологічні та інші фактори, які зумовлюють віктимність жертв кримінальних правопорушень і їх віктимну поведінку; заходи віктимологічної профілактики, тобто запобігання злочинам шляхом зниження віктимності потенційних жертв та мінімізації ризиків віктимізації; механізм взаємодії «злочинець – жертва – середовище, в якому вчиняється кримінальне правопорушення». Зокрема, як слушно зауважує О.Л. Старко «роль жертви злочину слід розглядати як криміногенний об'єкт, який у значній кількості випадків вчинення насильницьких злочинів проти особи забезпечує досягнення злочинного результату» [1, с. 173].

В теорії та практиці правової науки жертва досліджується у загальносоціальному вимірі (розглядає жертву як соціальне явище, пов'язане із суспільними умовами, уразливістю окремих груп, соціальною нерівністю та ін.), правовому вимірі (визначає жертву як суб'єкта, права якого порушено внаслідок протиправного діяння; охоплює правові наслідки, відшкодування шкоди, процесуальний статус) та кримінологічному вимірі (вивчає жертву в контексті причин і умов вчинення злочинів, а також взаємозв'язок із злочинцем, наприклад, за типами віктимної поведінки) [2, с. 195]. Зокрема, В.О. Туляков у своєму дисертаційному дослідженні «Вчення про жертву злочину: соціально-правові основи» зазначає, що жертва кримінального правопорушення – це соціальний суб'єкт, що зазнає фізичної, моральної або матеріальної шкоди внаслідок злочинного посягання [3]. На думку Д.М. Тичини та І.В. Посудевського під жертвою слід розуміти «особу (фізичну чи юри-

дичну), якій унаслідок суспільно небезпечних діянь злочинця завдано фізичної, майнової, моральної шкоди (для фізичної особи) чи спричинено шкоду її діловій репутації (юридична особа), або істотно порушено її основні права внаслідок дії або бездіяльності, та яка визнана такою в процесуальному порядку» [4, с. 188].

Віктимологія, яка розглядає жертву (потерпілого) не лише як об'єкт злочинного посягання, а й як активного суб'єкта, що може впливати на формування злочинної ситуації, дедалі більше визнається ключовим напрямом у кримінології. Зокрема, до предмету вивчення кримінологічної віктимології відносяться: віктимологічна характеристика жертв кримінальних правопорушень, причини та умови, які сприяють становленню потерпілого, їх роль у механізмі злочину, особистісно-ситуаційна природа взаємодії жертви та злочинця під час вчинення кримінального правопорушення, механізм запобігання кримінальним правопорушенням на індивідуальному рівні жертви, відшкодування шкоди завданої кримінальними правопорушенням потерпілій особі [5, с. 120–121]. Як зауважує К.М. Лащик, підходи таких дослідників, як Г. фон Гентіг та ін., демонструють важливість аналізу віктимогенних чинників, що сприяють виникненню злочину, а також взаємозв'язку між злочинцем і жертвою, включаючи випадки латентної та колективної віктимізації, що дозволяє не лише глибше зрозуміти механізми злочинної поведінки, а й розробити більш ефективні стратегії запобігання і захисту прав потерпілих [6]. Дану тезу у своїх дослідженнях обстоює також І.Г. Богатирьов, який наголошує, на тому, що «важливе значення у дослідженні жертви злочину має її віктимність. Саме вона у кримінологічній науці визначається, як підвищена здатність особи в силу моральних і фізичних властивостей стати за певних обставин жертвою злочину» [2, с. 196].

Зауважимо, що для віктимологічної характеристики жертв жіночої злочинності важливо враховувати їхню віктимологічні види, оскільки це дозволяє глибше зрозуміти механізм віктимізації та виявити фактори, що роблять певну групу жертв більш вразливою до неї, виявити типові сценарії злочинів, розробити ефективні заходи профілактики; удосконалити методи розслідування злочинів, забезпечити

адресну допомогу жертвам, оцінити масштаби і динаміку віктимізації. Так у кримінологічній віктимології існують різні підходи до класифікації жертв кримінальних правопорушень: 1) за ступенем віктимності (віктимна деформація, професійна віктимність, вікова віктимність, віктимна патологія) – випадкова жертва, жертва з незначним ступенем ризику, жертва з підвищеним ступенем ризику, жертва з дуже високим ступенем ризику [6]; 2) за типом поведінки жертв – пасивні, пасивно-провокуючі, імпульсивні, агресивні, активні, ініціативні, некритичні, нейтральні та латентні жертви [6, с. 519; 7, с. 447]; 3) за віком – неповнолітні (0–18 р.), молодь (18–35 р.), особи середнього віку (35–60 р.), особи похилого віку (60+ років) [7, с. 447]; 4) морально-психічною спрямованістю – особи з негативною морально-психологічною спрямованістю (особи, які зловживають психоактивними речовинами, ведуть асоціальний спосіб життя, схильні до ризикової або провокаційної поведінки, залученні до протиправної діяльності) та особи з позитивною морально-психологічною спрямованістю (довірливі, альтруїстичні, наївні, недосвідчені особи, особи, що мають високий соціальний статус або матеріальний достаток, особи, які через свою професійну діяльність чи громадянську позицію вступають у контакт з кримінальним світом або викривають злочинців, особи, які опинилися у непередбачених обставинах та ін.); 5) жертви за соціально-рольовими особливостями – жертви за професійною приналежністю, жертви за сімейним станом та роллю в сім'ї, жертви за соціальним статусом та приналежністю до групи та ін.

Враховуючи зауважену класифікацію жертв злочинів підкреслимо, що жертвами злочинів, вчинених жінками, найчастіше стають особи, які характеризуються високим ступенем вразливості та/або довірливості, оскільки жінки-злочинці часто використовують методи обману, маніпуляції та довірчих відносин, а також фізичну перевагу над слабшими особами. Зокрема, до жертв кримінальних правопорушень вчинених жінками у переважній більшості випадків відносяться:

1. Немовлята, діти дошкільного віку (0–6 р.) та діти молодшого шкільного віку (6–12 р.), які характеризуються як пасивні та некритичні

жертви, за роллю в сім'ї – діти, підопічні, усиновленні, за позитивною морально-психологічною спрямованістю – неосвічені, довірливі, наївні. Так, жінки-злочинниці можуть вчиняти проти них такі види кримінальних правопорушень, як залишення без нагляду, відсутність належного харчування та догляду, фізичне та психологічне насильство, сексуальне насильство (у більшості випадків жінки також можуть бути співучасницями або безпосередніми виконавцями таких злочинів), торгівля дітьми та ін. Приклад комплексного опису жертви – шестирічна дитина, яка є неосвіченою та довірливою, проживає з матір'ю, що зловживає алкоголем, є вразливою через її повну фізичну залежність від матері та нездатність усвідомити небезпеку, що дозволяє жінці-злочинниці (матері) вчиняти проти неї систематичне залишення без нагляду, відсутність належного харчування та жорстоке психологічне насильство, ігноруючи базові потреби дитини, що призводить до шкоди здоров'ю та загрози життю дитини.

2. Особи похилого віку (60+р.) з незначним або підвищеним ступенем ризику, пасивні та некритичні жертви, за роллю в сім'ї – члени сім'ї, родини, за позитивною морально-психологічною спрямованістю – довірливі, некритичні, за соціальним статусом і приналежністю до групи – особи з інвалідністю, самотні люди по відношенню до яких жінки-злочинниці можуть вчиняти проти них такі види кримінальних правопорушень, як шахрайство, крадіжки, кримінальні правопорушення проти власності (наприклад, жінки, які зловживають довірою або безпорадністю літніх людей-членів сім'ї для отримання їхніх пенсій, майна чи заощаджень). Приклад комплексного опису жертви – літній чоловік, 75 років, який проживає зі своєю дочкою, є вразливим через його фізичну неміч, залежність від дочки та довірливість, що дає змогу жінці-злочинниці (його дочці) здійснити систематичне привласнення його пенсії та маніпуляції з його майном, користуючись його безпорадністю і емоційною прив'язаністю.

3. Жертви з високим соціальним статусом або матеріальним достатком, які характеризуються демонстрацією добробуту, високим рівнем зайнятості та низькою увагою до деталей, певним рівнем довіри до обслуговуючого

персоналу, прагненням до комфорту та престижу, зниженням пильності у «звичайних» ситуаціях. Їхні контакти та зв'язки можуть стати джерелом інформації для жінок-злочинниць, які можуть використовувати «інсайдерські» данні для вчинення кримінальних правопорушень (наприклад, жінки можуть адаптуються до соціального середовища жертви, використовувати тактику відволікання, мати доступ до особистої інформації та речей жертви, можуть навмисно знайомитися з заможними людьми, втиратися в їхню довіру та ін.). Приклад комплексного опису жертви – жертва з високим соціальним статусом, успішна бізнес-леді, що демонструє дорогі аксесуари та часто подорожує, є вразливою через її високу зайнятість і довіру до хатнього персоналу, що дає змогу жінці-зловмисниці, що працює у її домі або входить у довіру, здійснити крадіжку цінностей, користуючись її відсутністю або доступом до особистих речей.

4. Жертви які опинилися у непередбачених обставинах, зокрема, потрапили у незвичайну, некомфортну або небезпечну ситуацію (загубилися, стали свідком/учасником ДТП, пережили шок та ін.), що різко знижує її здатність до критичного мислення та адекватної оцінки ситуації, зумовлює пошук підтримки і допомоги ззовні та емоційну вразливість, знижує пильність та ін. (наприклад, жінки-злочинниці імітують допомогу, зокрема, представлятися поліцейськими, соціальними працівниками, медиками, щоб отримати доступ до жертви та її майна під приводом надання допомоги). Приклад комплексного опису жертви – іноземна туристка, що загубилася в незнайомому місті за кордоном, є вразливою через її розгубленість, мовний бар'єр та потребу в допомозі, що дозволяє жінці-злочинниці, що імітує місцевого гіда або волонтера, легко викрасти її гаманець або багаж, користуючись дезорієнтацією жертви.

5. Жертви кримінальних правопорушень, скоєних жінками, у результаті здійснення їх професійної діяльності, зокрема, до них відносяться юридичні особи або фізичні особи-підприємці, які найняли жінку на роботу та довірили їй певні функції, пов'язані з матеріальними цінностями, фінансами, конфіденційною інформацією, особи, які звертаються за

послугами до жінки-професіонала або перебувають під її опікою чи наглядом. Незважаючи на значні відмінності між жертвами даної категорії їхніми віктомологчними відмінностями є довіра до жінки-професіонала та низький рівень пильності, необізнаність у відповідній сфері або низький рівень контролю, залежність від жінки-злочинниці, ізолюваність жертви, почуття сорому або страху. Дана категорія жертв відноситься до пасивних, некритичних/довірливих жертв з незначним або підвищеним рівнем ризику, позитивною морально-психологічною спрямованістю, з фізичною/психологічною залежністю, а за соціально-рольовими особливостями – до жертв за професійною приналежністю (юридичні особи-працедавці), жертв за соціальним статусом та приналежністю до групи (пацієнти, клієнти, колеги та ін.). Приклад комплексного опису жертви – літня жінка, що проживає сама і потребує догляду, є вразливою жертвою через свою довірливість, фізичну залежність, соціальну ізоляцію та низьку пильність, що робить її легкою мішенню для крадіжок, шахрайства, економічного насильства та жорстокого поводження, які можуть вчинятися жінками-доглядальницями.

На реальних кейсах справ жінок-серійних убивць дамо узагальнену характеристику їх жертвам: 1) Джоанна Дебора Денні (1982 – дотепер, Велика Британія) вчинила три вбивства чоловіків і намагалася вбити ще двох, її жертвами були чоловіки середнього віку з негативною морально-психологічною спрямованістю (особи, що мали залежності або вели асоціальний спосіб життя), яких вона заманювала у пастку, користуючись їхньою довірливістю та соціальною ізолюваністю; 2) Айлін Вуорнос (1956–2002, США) грабувала та вбивала чоловіків, яких підбирала на автострадах, її жертви, як правило, були молодими або середнього віку чоловіками з асоціальною або ризиковою поведінкою, які опинялися в непередбачених обставинах, що знижувало їхню пильність та робило їх вразливими; 3) Беверлі Алліт (1968 – дотепер, Велика Британія) була медсестрою-практиканткою, яка вчиняла злочини проти дітей-пацієнтів, її жертви – немовлята та діти молодшого шкільного віку, які були пасивними та беззахисними підопічними, повністю залежними від медичного персоналу і нездат-

ними чинити опір, що підвищувало їхній ступінь ризику стати жертвами кримінальних правопорушень.

Висновки. На сучасному етапі розвитку суспільних відносин віктимологічний підхід до вивчення жертви злочину набуває особливо-го значення як у теоретичному, так і в практичному аспектах протидії злочинності. Він ґрунтується на дослідженні ролі жертви у генезисі, механізмі і наслідках кримінального правопорушення, а також соціальних, психологічних та інших факторів, що зумовлюють віктимність і віктимну поведінку, та спрямовується на розробку заходів віктимологічної профілактики, спрямованих на зниження віктимності потенційних жертв і ризиків їх віктимізації.

До предмету вивчення кримінологічної віктимології належать віктимологічна характеристика жертв, причини та умови, що сприяють їх становленню, роль у механізмі злочину, особистісно-ситуаційна взаємодія жертви і злочинця, а також механізм запобігання злочинам на індивідуальному рівні жертви та відшкодування завданої шкоди, оскільки віктимність, як підвищена здатність особи стати жертвою злочину в силу моральних і фізичних властивостей за певних обставин, має важливе значення у дослідженні жертви злочину. Класифікація жертв кримінальних правопорушень включає поділ за ступенем віктимності, типом поведінки, віком, морально-психічною спрямованістю та соціально-рольовими особливостями особи.

Жертвами кримінальних правопорушень, вчинених жінками, найчастіше стають особи з високим ступенем вразливості та/або довірливості, оскільки жінки-злочинці часто використовують обман, маніпуляції та довірчі відносини, а також фізичну перевагу над слабшими

особами. Основними категорій жертв жіночої злочинності є: 1) немовлята, діти дошкільного та молодшого шкільного віку (0–12 років) як пасивні, некритичні та довірливі жертви, які повністю залежними від дорослих, що робить їх вразливими до фізичного, психологічного, сексуального насильства та торгівлі дітьми з боку жінок-злочинниць; 2) особи похилого віку (60+р.) є пасивними, некритичними та довірливими жертвами, часто самотніми або з інвалідністю, що робить їх вразливими до шахрайства, крадіжок та злочинів проти власності; 3) жертви з високим соціальним статусом або матеріальним достатком, які демонструють добробут, високий рівень зайнятості та довіру до обслуговуючого персоналу, що дозволяє жінкам-злочинницям використовувати «інсайдерські» дані для крадіжок або маніпуляцій; 4) жертви, які опинилися в непередбачених обставинах, характеризуються зниженою здатністю до критичного мислення та емоційною вразливістю, чим користуються жінки-злочинниці, імітуючи допомогу для доступу до жертви та її майна; 5) жертви кримінальних правопорушень, скоєних жінками у результаті здійснення їх професійної діяльності, включають осіб, що найняли жінку на роботу або звернулися за послугами до неї, і характеризуються довірою, низьким рівнем пильності та залежністю від жінки-злочинниці.

Таким чином, комплексний віктимологічний аналіз жертв жіночої злочинності дозволяє не лише глибше зрозуміти механізми злочинної поведінки та взаємодії «злочинець – жертва», а й розробити більш ефективні стратегії запобігання злочинам, мінімізації ризиків віктимізації та захисту прав потерпілих, забезпечуючи адресну допомогу та вдосконалення методів розслідування жіночої злочинності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Старко О.Л. Особливості віктимологічної характеристики жертв насильницьких злочинів проти особи. *Порівняльно-аналітичне право*. № 2/2020. С. 171–174. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/35548/1/%D0%9E%D0%A1%D0%9E%D0%91%D0%9B%D0%98%D0%92%D0%9E%D0%A1%D0%A2%D0%86%20%D0%92%D0%86%D0%9A%D0%A2%D0%98%D0%9C%D0%9E%D0%9B%D0%9E%D0%93%D0%86%D0%A7%D0%9D%D0%9E%D0%87.pdf> (дата звернення: 12.05.2025)
2. Богатирьов І.Г. Вчення про жертву злочину в кримінологічній науці. *Право і суспільство*. № 1/2016. С. 194–197.
3. Туляков В. О. Вчення про жертву злочину: соціальні та правові основи: автореф. дис. ... д-ра. юрид. наук: 12.00.08 наук. консультант Л.В.Багрій-Шахматов; Нац. ун.-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2001. 36 с.
4. Тичина Д.М., Посудевський І.В. Віктимізація сімейно-побутових відносин в Україні. *Вчені записки ТНУ імені В.І.Вернадського. Серія: юридичні науки*. С. 187–192. URL: https://juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/3_2020/35.pdf (дата звернення: 14.05.2025)

5. Давиденко В.Л. Віктимологія як галузь кримінологічної науки. *Європейські перспективи*. № 8, 2014. С. 118–121. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/1dda1d6c-4b74-42ad-9f8b-cff858172a92/content> (дата звернення: 07.05.2025)
6. Лащик К. М. Поняття, ознаки жертви злочину, підходи до визначення жертви злочину. *Закарпатські правові читання: матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції* / за заг. ред. В.І.Смолянки, Я.В.Лазура, О.Я. Рогача. Ужгород : Вид-во УжНУ «Говерла», 2015. Т. 2. С. 156–158.
7. Марисюк К.Б. Типи жертв злочинів. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки. 2015. № 824. С. 445–448. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/may/2427/vnulpurn201582474.pdf> (дата звернення: 12.05.2025)
8. Тичина Д.М. Віктимологічні ознаки та властивості жертв домашнього насильства. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 5/2023. С. 516–519. URL: http://lsej.org.ua/5_2023/130.pdf (дата звернення: 11.05.2025)